

En voort galoppeert het associatiepaard

Ik was lange tijd verdwenen geweest. Vrienden vonden mij in deze regenachtige stad.' Zo begint het laatste verhaal in Breyten Breytenbach's nieuwste bundel *Alles één paard*.

Zeven jaar na zijn ontslag uit de Pollsmoorgevangenis bij Kaapstad vertelt de vijftigjarige Zuid-Afrikaanse schilder/schrijver openhartig over zijn leven en werken tot nu toe. Tot zware, politieke uitspraken laat hij zich als 'te vaak geïnterviewde' Anti-Apartheids activist minder verleiden. 'Ek voel mij in de eerste plaats kunstenaar en heb daar ook mij' hoofdinkomsten uit', zegt Breytenbach in behoedzaam Nederlands doorspekt met Suid-Afrikaans.

Breytenbach spreekt kalm over zijn gevangenschap tussen 1975 en 1982, hem opgelegd wegens verzetsactiviteiten in Zuid-Afrika: 'Het was een ernstige periode in mijn leven, zoals andere mensen een ziekte ondergaan.'

De detentie sterkte hem in zijn kunstenaarschap, die nu meer dan ooit

geschreven had. In een gedicht 'Brief uit die Vreemde' vergeleek Breytenbach de toenmalige Zuid-Afrikaanse premier John Vorster met een slager. Achteraf noemde de schrijver zijn knieval een 'zielkundige afbraak, waarbij je slachtoffer wordt van eigen zelf-vernietiging'.

Hoeveel eigenwaarde houd je als kunstenaar dan nog over?

'Men dwingt je tot spijtbetuigingen, wat niet inhoudt dat je afstand neemt van je overtuiging. Dat ik "verskoning" aanbood aan Vorster maakte hem er niet minder een slager om. Maar ik had uiteraard minder te verliezen dan Rushdie en zijn familie nu.'

Merkwaardig genoeg duiken zowel Kruger als Khomeini - 'bien étonnés de se trouver ensemble' - in Breytenbach's bundel op. Kruger verschijnt als getekend oud mannetje met een grote kop. Khomeini's dubbelganger treedt in een verhaal aan als Oude Wijze, die - afgezien van zijn vochtige ogen - sprekend op die 'andere Ayatollah Fannatrick' lijkt.

Gemene vraag: herkent u zich in Hugo?

Breytenbach lacht: 'Wat ijdelheid beslis', mijn retoriek is 20e-eeuws, dus bezadigder. Eigenlijk ben ik vooral aangetrokken door de oppervlakke, uiterlijke overeenkomst. Het hadden ook Karl Marx of Haile Selassie kunnen zijn, vanwege hun baard. Uiteindelijk schilder ik steeds me zelf - of je nu een paard of een aardappel afbeeldt - in de machts- of erotische verhouding met anderen. Mij houden zulke metamorfoses bezig. Je wordt rijker door verschillende invloeden. Ik woon in Frankrijk, ben Europeaan, maar herken op reizen in West-Afrika de mentaliteit en de wolkenlucht van mijn vaderland, waar ik ondanks verschillende 'aanzaken' niet meer in mag. Zo verkeer je in een voortdurend transformatieproces. Gedurende een mensenleven veranderen stukjes van je identiteit.'

Breyten Breytenbach met insect, zelfportret

Welke invloeden hadden de zeven jaar gevangenis wat dat betreft op u?

'And're mense' hebben het op veel erge wijze voor veel lange tijd' doorstaan als ek', antwoordt Breytenbach half Suid-Afrikaans. 'Maar het is uiteraard onnatuurlijk. Ik beleef die tijd als een specifiek gegeven, die mijn zinnen en levensinstelling finaal hebben gekleurd.'

Ideologische afschuwelikheden

Breytenbach stapte tijdens zijn gevangenisbestaan door meditatie bovendien af van het verschil tussen niet en wel dromen.

'Ik voel me geen mysticus-die-verklaart, maar ik vermoed dat wij meer beleven dan wij ons bewust zijn. Zulke uiteenlopende ervaringen slaan we op in verschillende bewustzijnslaagjes, die je in je zelf ontsluit. Met schilderen lukt dat makkelijker